ΑΝΑΣΤ. Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
ΙΣΤ. ΕΚ ΕΚΛΥΣΤΑΣ
ΘΡΑΚΙΚΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΟΣ — 1353.

Philothée, d'Archevêque d'Héraclée devient Patriarche de Constantinople, Calliste ayant refusé de sacrer Mathieu (le fils aîné de Cantacuzène) 1353 v. 294, 122, 317. 130.

Nommé, vers 1353, Alexis Métropolitain de l'Église Russe, bien que cette dignité vienne d'être conférée par Calliste à Roman v. 316. 318.

Puis dit grégorat b. 42, id., modifie la concession en partageant la totalité de l'Église Russe entre Alexis et Roman. v. 82. 320. 343. 318. 319.

Val. Parisot:
Institut de France.
Académie
Inscriptions et
Belles Lettres
Notices et Extraits
des Manuscrits.
t. XVII, 1ère p. 2e
1857
v. 388

Ἀλλὰ χεννάδιον πλῆθος ἀνομημάτων, ὁ Ἀδύτος, καὶ δοὺς αὐτὸν Καλλιστοῦ τῷ πατριάρχῃ βασιλικὸν δοὺς δὲ καὶ τῷ συναύλῳ παλαιᾷ ἐκκλησιαστικῶν τόνων φιλοθέῳ, ἢ ἑρμῆν δίχα ἐναλίκιον, ἢ ἰδιῶτιν μελῳδοῦντα αὐτὸν ἀπελάμβανε, καὶ ἀνάθεμα φάναι ἅπαν ἐφεύρετο σόφισμα, καὶ πάσαν τὴν ἀρχαίαν τεθνεῶσαν καλυπτόμενον ἐκτὸς ἐνὸς ἀπαλλαγῆς. τὸν μὲν γνώμαις σφῶν δουλωσάμενος, τὸν δὲ νόμοις [illegible] καὶ πόλεως ἀπωθεῖται μισθὸν ὅθεν καὶ ἀναιρεῖται δὲ [illegible] ἐπὶ τοῦτο ἐλθὼν Ῥωμαίων ἀπὸ Ἀδύτου.

Φιλοθέου: Ἐπιστολὴ πρὸς Περσιώτην
Ms. gr. 1276 p. 396.
Val. Parisot: Ἀδύτ. v. 300-312.

Grégoras et, en général, les orthodoxes ne cessent de nommer les Palamites polythéistes.
Ceux-ci se récrient, et protestent qu'ils n'admettent qu'ἓν θεὸν, et μίαν θεότητα.
Quel est alors le sens de l'imputation qui, si constamment dirigée contre eux, finit par les abattre? Le voici:
"Oui, vos conclusions sont monothéistes, mais elles sont illogiques, et vos principes, vos prémisses, si vous en tiriez la conséquence vraie, seraient pour le polythéisme, et forceraient à reconnaître plusieurs dieux, ou du moins plusieurs θεότητας."
Maintenant sur quoi se fondaient ces assertions? 1° On disait: Vous distinguez l'essence de Dieu avec son ἐνέργεια: or certes l'οὐσία (essence) est bien une θεότης; et vous proclamez que l'ἐνέργεια en est une: donc vous admettez deux θεότητες. Puis 2° on poursuivait en disant que, Dans l'ἐνέργεια elle-même, se distinguaient plusieurs ἐνέργειαι, de telle sorte que la seconde θεότης se scindait en une foule de θεότητες.

(à suivre)

2

Les Palamites donc étaient plus que dithéistes, ils étaient polythéistes.
Probablement on ne lira pas sans intérêt quelques lignes des protestations des Palamites contre le reproche de polythéisme, protestations que même accompagnent des récriminations:

Ταῦτα καὶ ἔχων ἀσφαλῶς, (dit Philothée, évêque de Palamas, dans sa Lettre à Pétriote (ms. gr. 1276, p. 39b), καὶ ταύτῃ τῇ πανσοφίᾳ καθωπλισμένος τοῦ πνευματος, βάλλε μοι σὺ Διός [illegible] ἐκείνου τοὺς πολλοὺς θεοὺς ἅμα καὶ ἀκτίστους ἢ τὰς πολλὰς θεότητας, τοὺς παλαιοὺς τούτους ἰδεῶν μύθους, ἢ φρενοβλαβοῦς Ἀνακρέοντος ἔγραψε. βάλλε μοι τὸν κατάλογον τῶν πρὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν κτισμάτων εἰς υἱοθεσίαν ὑπὸ θεοῦ παραχθέντων, ὡς ἐκεῖνος παραληρεῖ, κοσμάρχην. βάλλε μοι τὸ μὴ κυρίως ὂν ἐκείνου, τὴν θνητὴν ζωήν, ἢ καὶ ἐκεῖνο [illegible] ἀλλὰ τὸ πρότερον ὡς ἐκεῖνός φησι, τὸ ἐξ ἀιδίου ἀγαθόν, [illegible] τἄλλα τοιαῦτα εἰρημένα, τὸ καλόν, ὅπου δ' ἂν ἐκεῖνος εἴπῃ, καὶ τὸ κακόν, καὶ προσέτι, τὸ Ἔρεβος, τὸ χάος, τὸν βυθόν, τὸν σκότον, τοὺς Τιτᾶνας, τὸν Κρόνον, [illegible] αἰθέριον ἐξόδιον ἀναδοθέντας [illegible], τὴν τῆς πλάνης ἀλλεξικακον [illegible] τὸν ἄβυσσον, ἢ ὅτι καταπραϋνθεὶς ὁ τάλας ὅλας ἐκεῖνος καὶ θεότητας ἀκτίστους ἀναπλάσας ἐκεῖθεν ἐξ Ἅδου καὶ Πλούτωνός εἰσιν ἢ καὶ Κέρβερον καὶ Χάροντα εἰς τὴν χῶν ἀπήγαγεν κτλ.

Et plus loin, p. 43b:
Εἷς οὖν θεὸς ὅπερ ἔφημεν ἐκ πάσης καὶ διὰ πάντων. καὶ μία θεότης καὶ βασιλεία διὰ πάντων ἄναρχος [illegible] καὶ ἀδιαίρετος καὶ [illegible] [illegible] ὅπερ ἔφην, ἐνέργεια θελητική [illegible] ἀσύγχυτος, ἀδιαίρετος κατὰ πάντα. [illegible] τὴν κοινὴν τῆς φύσεως δύναμιν, τὴν θέλησιν, τὴν ἐνέργειαν. Εἰ γὰρ καὶ διακρίνεται κατὰ τὰς ὑποστάσεις, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς φυσικὰς δυνάμεις τε καὶ τὰς ἐνεργείας τρόπον ἕτερον, ἀλλ' ὅμως καὶ διαιρεῖται καὶ αὐτὸ τοῦτο, ἢ καί, κατὰ τὸν σοφὸν ἐκεῖνον θεολόγον, διαιρεῖται ἀδιαιρέτως ἐν ὅλοις ὅλον καὶ συνάπτεται διῃρημένως, οὐ τῇ μὲν ἐνεργείᾳ παρὸν κατὰ τοὺς παχεῖς καὶ ἄφρονας τούτους τοὺς συκοφάντας, τῇ δὲ οὐσίᾳ ἀπόν... εἰ γὰρ τοῦτο, καὶ διαιρετὸν καὶ περιγραπτὸν ἄρα τὸ θεῖον. Ἀλλ' ἄπαγε τῆς βλασφημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας. Πῶς γὰρ καὶ διαιρεῖται ποτε τῆς οὐσίας ἢ φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια ταύτης ἢ [illegible] διαιρετῶς καταλαμβάνεσθαι τοὺς πεφυκότας; ὥσπερ ἀκτὶς καὶ τῆς τοῦ ἡλίου οὐσίας ἔδειξέ τις διαιρεῖν δύνασθαι τὸ φῶς ἐκεῖνο καὶ τὴν ἀκτῖνα, ἢ καὶ δυνατὸν εἶναι τοῦ ἡλίου ἢ [illegible] ἀναλέλαμψεν [illegible] ἀκτῖνας ἄνευ τῆς ~~οὐσίας~~ ἐκείνου οὐσίας ἐκεῖ ἐπιλάμπειν. Λῆρος ταῦτα πάλαι τῶν θεολόγων συκοφαντῶν κακοδόξων καὶ θεότητας κενὰς κατὰ τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς ἀναπλάττειν.

En vers le fin:
Ἀνακηρύξατωσαν οὗτοι καὶ γλώττῃ καὶ γράμμασιν ἕνα θεὸν [illegible] καὶ τὸ δὲ [illegible], μίαν τῆς αὐτῆς ἁγίας Τριάδος θεότητα ἄκτιστόν τε καὶ ἄναρχον.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΟΥ – 1353)

Ἀπομνημόνευμα οὐκ ἐμὸν ἐμοὶ τοῦτο γράφειν ἐπιτρέπει ἐπαινεῖν καὶ δι' ἐμοῦ καθόλου τὴν πίστιν ἐπαινεῖσθαι. τοῦτο γὰρ ἐπαινεῖν ἀλλήλους καὶ ἀποδέχεσθαι Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον μεγάλων ἀληθῶν θεολόγων καὶ τῶν ἀσχίστων ἐκκλησιῶν ἡμῶν ὑπερμάχους ἅμα καὶ πρώτων τοιούτων καὶ ἀστραπῶν ἀξίους καὶ τὸν ἀλαπλάσαντα ὑπὸ θεοῦ παρῆχθαι καὶ πρὸς μεγάλα δοθῆναι τῶν ἀληθῶν παρεδήλωσαν. Ἐπὶ τούτοις, τὸ τοῦ Χριστοῦ φῶς τὸ λαμπρὸν ἐν θαβωρίῳ τὸν οὐρανοβάμονα ἐκεῖνον καθηλαῖς δόξαις τὸν θεὸν φρονεῖν καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀΐδιον καὶ ἄκτιστον ὑπόκτιστα, καὶ βασιλείαν θεοῦ, καὶ θέωσιν, καὶ θεώλια, καὶ κοινωνίαν θεοῦ, καὶ ζοφὸν καὶ δόξαν Ἀχρίδων, καὶ ..... ἄκλιτον μὴ τοῦ θεοῦ φύσιν καὶ ἀλλοίωτον καὶ ἀχώριστον ἐνέργειαν μηδὲ τὴν ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ καὶ ἀκαμπῆ φάλαγγα δηλαδὴ σύνοδον.

Nous n'avons pas besoin d'avertir que nous ne nous associons en aucune manière à ces protestations, et moins encore à ces récriminations n'ayant voulu donner ici que la profession de foi faite par les Palamites sur l'essence et l'activité agissante qu'ils distinguent, disent-ils, mais qu'ils ne séparent point.

Ces passages que nous avons pris dans Philothée ont rapport tous, qu'ils donnent presque le dernier mot des Palamites, les paroles que nous citons ayant été écrites vingt ans et plus de la polémique religieuse.

Au reste, à la phrase sur l'essence du soleil et ses rayons, on peut comparer celle de David le Moine (Relat. Intel. du Diff. entre Barlaam et Palamas) rapportée par Gretser, notes sur Kantakouzènos B'. 40, p. 929 de l'édit. du Louvre.